

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Ammatillinen monilukutaito rakennusalan työturvallisuuden edistäjänä

Sari Sulkunen

Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

sari.sulkunen@jyu.fi

<https://www.linkedin.com/in/sarisulkunen/>

Työelämän tekstualisoituminen näkyy myös suorittavassa työssä (Scheeres 2007; Karlsson & Nikolaidou 2016)

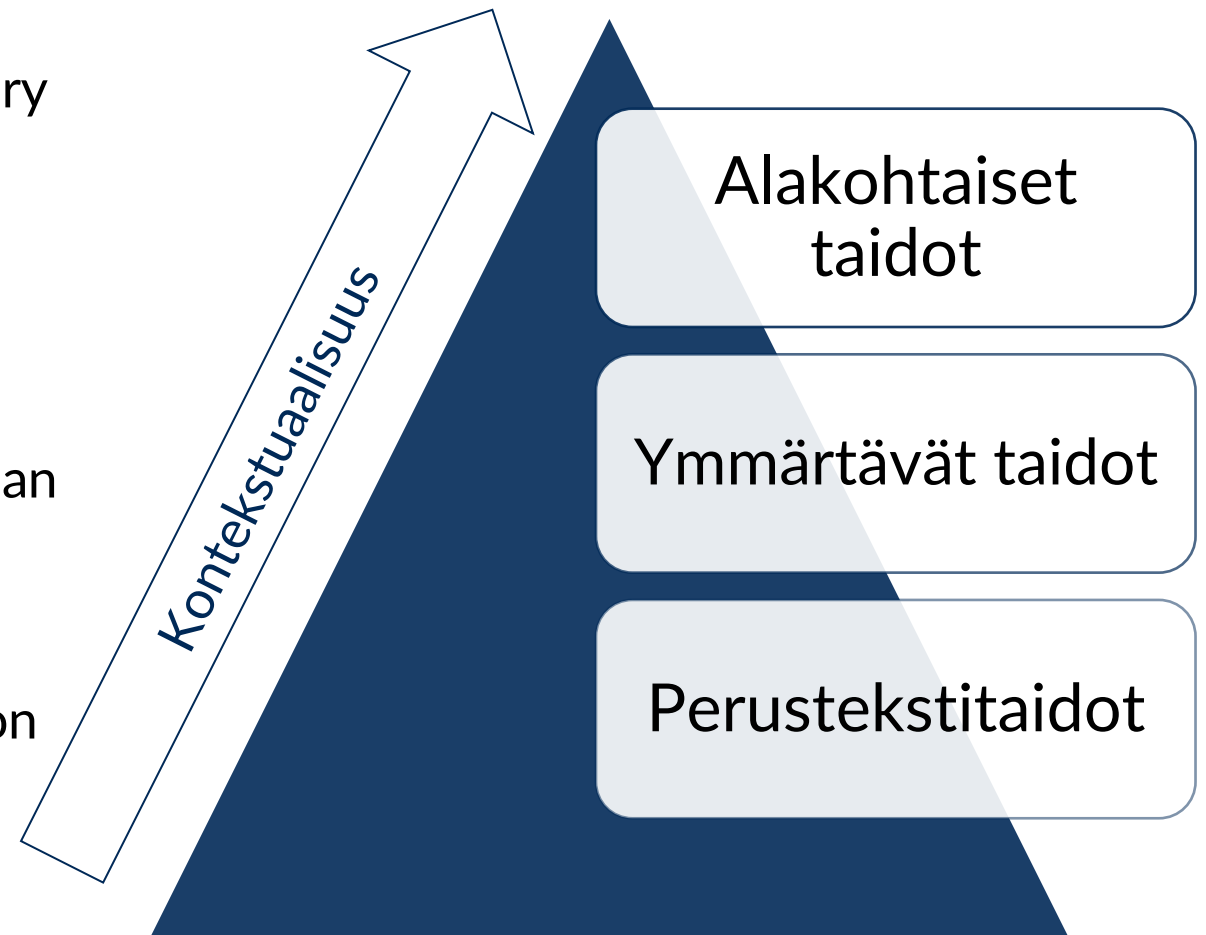

- Suorittavaan työhön sisältyy paljon monenlaista tekstitoimintaa, ja sen määrä on lisääntynyt (Karlsson 2009; Gaskill 2014).
 - Taustalla ovat globaalit työelämän ilmiöt: esimerkiksi laadunvarmistus ja työturvallisuusstandardit edellyttävät työprosessien tarkkaa ohjausta ja dokumentointia (Belfiore ym. 2004; Karlsson 2009; Karlsson & Nikolaidou 2016).
 - Lisäksi digitaalisen teknologian yleistymisen on muuttanut tekstimaisemaa merkittävästi.
- Riskialtiissa työssä turvallisuus, työtehtävät ja viestintä kietoutuvat ja turvallisuuteen vedoten hallitaan työtä ja työntekijöitä (Strømmer 2020)
- Suorittavassa työssä viestitään ja rakennetaan merkityksiä monimuotoisesti (Bezemer & Kress 2016).
 - Schümchen & Lilja (2024) ovat tarkastelleet rakennustyömaan käsin tuotettuja merkintöjä, jotka ovat monimodaalisia ja jotka liittyvät työn tekemiseen (esim. raijien paikan merkitseminen, vaihdettavien materiaalien osoittaminen) ja yhteisöllisyyteen (humoristiset merkinnät)

Ammatillinen monilukutaito: työhön kietoutuvat monimuotoiset tekstikäytännöt

- Ammattialan kielenkäyttö ja tavat toimia monimuotoisten tekstien kanssa (engl. disciplinary literacy) määrittyvät yhteisöllisesti (Moje 2015)
 - Kietoutuvat ammatillisiin käytänteisiin ja ajattelun tapoihin (Goldman ym. 2016; Moje 2015)
- Yleiset tekstitaidot muodostavat perustan erikoistuneille alakohtaisille käytänteille (Shanahan & Shanahan 2008)
- **Ammatillinen monilukutaito:** perustehtäviin kietoutuvaa viestintää ja vuorovaikutusta, joka on monimodaalista, monikielistä, monimediaista ja tilanteessa tarkoituksenmukaista.

Holistinen näkemys työturvallisuudesta (Teperi 2012; Teperi ym. 2021)

- Työturvallisuuden edistämisessä on siirrytty reaktiivisesta proaktiiviseen näkökulmaan: työntekijät ovat keskeinen työturvallisuuden voimavara eivätkä virheiden lähde
- Viestintä nähdään osana turvallisuuden inhimillisiä tekijöitä yksilön, ryhmän ja organisaation rajapinnalla:
 - yksilön ammattitaito, organisaation johtamis- ja toimintakulttuuri sekä viestintä ja tiedonkulku ryhmässä ja yhteistyötahojen kanssa kietoutuvat työn vaatimukseen sekä muuttuviin tilanteisiin

Ammatillinen monilukutaito rakennusalan työturvallisuuden edistäjänä (MonTTu)

Työsuojelurahasto
Arbetskyddsfonden
The Finnish Work Environment Fund

Työterveyslaitos

- 24.9.2024 – 31.3.2027
- Toteuttajina Jyväskylän yliopisto ja Työterveyslaitos & viisi rakennusalan yritystä
- Tutkimme **työturvallisuusviestintää ammatillisena monilukutaitona** riskialttiilla rakennusalalla, jossa monet tekijät haastavat viestintää ja vuorovaikutusta.
- Laajennamme käsitystä ammatillisesta osaamisesta.
- Tuotamme tietoa työturvallisuutta edistävien käytänteiden kehittämiseksi.

Kuva: Kansallinen lukutaitostrategia 2030
(Opetushallitus 2021, 13)

JYU SINCE 1863.

MonTTu-hankkeen eteneminen

TSR-hanke 9/2024-3/2027

Vahva ja kehittyvä turvallisuuskulttuuri

Rakennusala on riskialtis, ja turvallisuuden eteen tehdään paljon työtä

- Turvallisuutta säädellään, ja yrityksillä on paljon erilaisia käytänteitä turvallisuuden varmistamiseksi
- Yrityksen koko ja konsernirakenne vaikuttavat käytänteisiin
- Turvallisuusajattelu on kehittynyt paljon: yhteinen vastuu

onhan se muuttunut kun muistan itse kun töihin tulin niin silloin kypärä päässä piti kulkea käytännössä ulkona ja siinä vaiheessa kun runkotyöt oli käynnissä sisälle kun mentiin niin kypärä jätettiin johonkin kaiteeseen... ja loppis päässä...
...ttää

T: se [turvallisuus] on jokaisen meidän vastuulla.

J: nii on. ja se on myöskin - - pääurakoitsijan vastuulla. (.) ja se on kollektiivinen vastuu siinä koko rakennustyömaalla (.) mutta on se myös päättäjien ja viranomaistenkin vastuu. miten valvotaan. esimerkiksi korona-aikahan on hyvä esimerkki siitä että kun valvontaa vähennettiin? (.) koronan varjolla. niin niin se työturvallisuus lähti aikamoiseen syöksyyn. - - heti kun huomataan että nyt on mahdollisuus oikastaan kun viranomaisten valvonta uupuu. niin sitten siihen kyllä (.) langetaan.
(Toni & Janne, urakoitsijoita, YritCU)

- Käytänteissä painottuu merkittävimpien riskien torjuminen
- Asenne ratkaisee
- Rakennusalan urakoitsijarakenne haaste turvallisuusviestinnälle ja -vuorovaikutukselle (ja tutkimukselle)
- Ideaalitapaus: työmaa M
 - turvallisuuskäytänteiden ja -viestinnän kehittämisen jatkuvuus, toisten tunteminen, nollatoleranssi, palkitseminen

monessa kohtaa toki nykypäivänä niin jo alkaa tämä työturvallisuus jo haittaamaan työntekoa jo aika paljon - - joka paikassa missä meillä on saksilavanostin neljällä pyörällä itessään kiinteä siinä on jo kaiteet valmiiksi ympärillä. meidän pitää sielläkin käyttää valjaita vaikka kun sulla on jo kaiteet siinä - -

alkusuunnittelu [on] tosi paljon sitä turvallisuussuunnittelua mut sit kaikki kiteytyy siihen että saa työmaalle semmoisen oikeanlaisen tunnelman ja hengen luotua siihen työturvallisuuteen - - mä sanon aina neuvottelussa ihan suoraan että mä otan semmoisia ihmisiä kellä on työturvallisuusasenne kunnossa - -kaiken muun voi opettaa mutta se asenne on tosi tärkeä
(Antti, työmaapäällikkö, vastaava työnjohtaja, näissä tehtävissä yli 20 vuotta, YritCM)

Turvallisuus ja siihen liittyvä viestintä ja vuorovaikutus läpäisevät kaiken toiminnan

Aloituspalaverit; aamuvartit; viikkopalaverit; turvallisuushavainnot sovellukseen; läheltä piti - tilanteiden raportointi; TR-mittaus (omat ja ulkoiset); urakoitsijapalaverit; johdon turvallisuuskävely; työn turvallisuussuunnittelu; **työn riskien arviointi** työturvallisuuden teemapäivät; työmaakokoukset jne.

Päivittäiset keskustelut työnjohtajan ja työkavereiden kanssa; välitön **suullinen viestintä** vaaratilanteista: oman näkemyksen esittäminen; muistiinpanojen, listojen tai lisämerkintöjen tekeminen; lomakkeen täyttäminen; **piirustusten lukeminen**; **puhelimella soittaminen, WA-viestittely** jne.

Funktioina auttaminen, asiaan puuttuminen, dokumentointi, ehdottaminen, huolehtiminen, huomauttaminen (sanominen), ilmoittaminen, muistuttaminen, ohjeistaminen, raportointi, suunnittelu, tiedottaminen, varoittaminen, ymmärtämisen varmistaminen jne.

Perehdytys: yritys- ja työmaakohtainen, verkossa, usein monella kielellä
”katsotaan mestat”
”tarkistetaan luvat ja kortit”

Työturvallisuuskortti
Luvat ja muut kortit

Monimodaalisuus & materiaalisuus

Digiloikka:

- Infonäytöt
- Sovellukset
 - Intra
 - Teams
- WatsApp-viestit, tekstiviestit
- Käännösohjelmat

Aika	Tapahtuman kuvaus: osallistujat & toiminta	Viestinnän keinot (muotokielet ja resurssit, teknologia)	Havainnoijan kommentit
12.15-	<p>TRA-lomakkeen täyttäminen alkaa TJ:n johdolla. Hän ensin selostaa suullisesti tapaamisen tarkoituksen ja korostaa, että tärkeää tehdä porukalla ja saada työntekijät mukaan.</p> <p>Lomake on auki läppärillä ja kaikki näkevät sen isolla näytöllä. Alasvetovalikosta valittava aluksi työvaihe, mutta sopivaa ei löydy. Valitaan "työturvallisuus". Valinta aktivoi tietyt, seuraavat valikot.</p> <p>Inhimillisistä tekijöistä miestyöntekijät enemmänkin heittelevät ajatuksia Kommentoidaan mikä EI olennaista "kielimuuria ei ainakaan [valita tähän]"</p> <p>Suojavarusteet: vetäjä klikkaa itse valintoja valikoihin (mikä pakollista) itse kyselemättä</p>	<p>Suullista vuorovaikutusta, katse. TJ kyselee paljon muilta. He vahvistavat "joo", "vissiin".</p> <p>Lomake näytöllä: aluksi paljon alasvetovalikoita (suojaimet, työvaiheet jne), pakolliset punaisella kehyksellä, valmiit sinisellä. Peruslomake: <u>roskakori-symboli</u> punaisella jne.</p> <p>– suullista vuorovaikutusta näytön äärellä –vitsailuakin</p> <p>TJ:n katse näytössä, nostaa [katseen] kun vuorovaikutusta</p>	<p>TJ kutsuu kysymyksillä vuorovaikutukseen, aluksi vastaukset aika niukkoja.</p> <p>[Näyttö ja lomake keskeisiä materiaalisia osallistujia.]</p> <p>"automaatio" Ylipäättään lomakelähtöistä, lomake ohjaa/tukee [vuorovaikutusta]</p>

Kenttämuistiinpano, YritysD, 26.8.2026

TRA = työn riskien arviointi, TJ = työnjohtaja

Monimodaalisuus & materiaalisuus

Muotokielet:

- Suullinen vuorovaikutus
- Kirjoitettu kieli
- Valokuvat
- Piirustukset
 - Videot
- Huomiovärit
 - Valot
- Eleet, ilmeet & näyttäminen

Materiaalisuus:

- Paperiset tekstit
- Lippusiimat
- Sulkunauhat
 - Kyltit
- Turvavarusteet
- Kontit (esim. pölykontti)

no kyllä mä oon näytänyt ite niinku et miten mitä tehtää että sitten on ymmärtänyt
(Lida, YritC)

Toimih1 totesi konttia esitellessään, että kontin olemassaolo on jo viestintää – tarjoamalla työntekijöille paikka, jossa imuroida pöly työvaatteista sekä säilyttää puhtaita vaatteita annetaan viestiä että turvallisuudesta välitetään.
[kenttämuistiinpano 4.9.25, YritCU]

Monimuotoista ja tilanteista viestintää: jännitteitä

jos istutaan saman pöydän ääressä tai tuolla naamatusten puhutaan niin silloin se viesti menee parhaiten perille ja se koetaan myös silloin että (.) ainakin itse otan enemmän vastuuta silloin (Hans, YritCU)

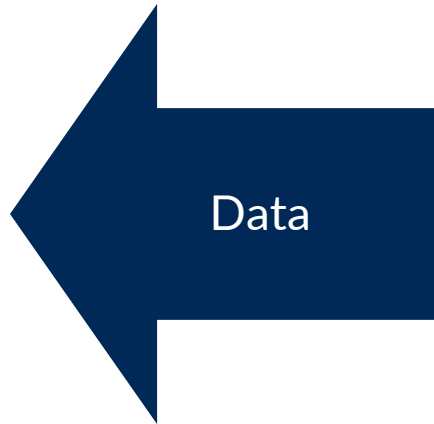
mun mielestä hyvä käytäntö on tullut just se että (.) vaikka tr-kierroksesta tulee ne aanelos-nivaska siinä on sitten ollut kuvia ja mitä puutteita [on ollut] - - siis paperilla - - sähköpostiinkin käy mutta se ehkä vähän harvemmin meillä asentajapuolella [tulee sitten ehkä luettua] kaikki ei käytä sitä (Toni, urakoitsija, YritCU)

V3: On se siitä puhelimesta tihrustelu, vaikka saat zoomattua etsit sieltä sen iso halli on, että mikä nurkasta tämä kuva on ja -
V4: Nii, ja sitten kun se kuva on tätä kokoluokkaa, siitä jos vaikka katsotaan useamman ihmisen kanssa jotakin asiaa työmaalla, jos se on seinällä se kuva, niin kaikki näkee samalla sen kuvan, eikä silleen, että kaikki katsoo omasta puhelimesta, ja kukaan ei tajua, mistä - (työpaja, YritE)

Digitaaliset käytännöt

Tarkoituksenmukaisuus, tilanteisuus

Suullinen ja analoginen

työturvallisuuspäällikkö aloitti palautteen tälle työmaalle onpa hienoo, että tällä hankkeella on tehty viime aikoina [paljon] positiivisia turvallisuushavaintoja - - Siinä kohtaa tuli juuri tämä, että me ei toden totta tehdä hänelle tai mitään raportointia varten sitä työtä. Mua harmitti, että siinä hetkessä se menetti merkityksensä, miksi näitä [turvallisuustuokioita] pidetään: siksi, että me saadaan merkittyä, että me on tehty kymmenen hyvää työtä ja havaintoa, ja kerrotaan jossain raportoinnissa, se näyttää hyvältä. - - Et se vie pohjaa hyvältä tavalta ja tarkoitukselta ja tavoitteelta, että se linkitetään raportointiin.

(työpajan osall., YritCU)

Monikielisyys rakennustyömaalla

- Monikielinen ala ja työmaa, joten yrityksillä on viestintämateriaaleja usealla kielellä
- Epäviralliset tulkit: aina joku löytyy tulkkaamaan
- Lisäksi materiaalit usealla kielellä, soitto nokalle ja käänössovellukset
- Ison konsernin käytänteet: englannin käyttö

H: minkä verran tällä työmaalla on ulkomaalaistaustaista työvoimaa?

A: tuo on aika yleinen kysymys mä en ikinä erottele niitä silleen. mutta oisko niitä yli puolet varmasti.

A: ja seuraava kysymys niin ei puhu kaikki suomea. ja sitten seuraava kysymys et miten se viestintä menee niin meillä on nokkamiehet - - niin ne kyllä kääntää ne asiat. ja sitten meillä on perehdytysmateriaali useammalla kielellä. et ei meillä sen kanssa ole ollut oikeastaan ikinä ongelmia. ukrainastaki on ja virosta on semmosia ihan pitkäaikasia kenen kanssa olen tehnyt. ja kosovosta on ja mistäs muualta meillä nyt olikaan. - - yhteinen kielikin on silleen tuossa aina morjesta nii kyllä muutaman sanan pystyy aina työmaalla vaihtamaan vaikka. ne teknisemmät asiat tulee sitten sieltä työnjohdon nokkamiesten kautta mitä on. ei meillä niitten kanssa ole ollut ongelmia ikinä.

(Antti, työmaapäällikkö, vastaava työnjohtaja, YritCM)

Monikielisyys rakennustyömaalla: elefantti keskellä pöytää

- Puhetavat:
 - ”kielimuuri”
 - ”viesti ymmärretään/menee perille”
 - Tutustuminen?
- Monikieliset valmiudet

Sen verran tähän kielimuuriin vielä, toivottavasti ei ole halpatyömaasta, mutta kyllä tänne esimerkiksi teräsaltaat tulee Saksasta, ja sieltä tulee joku oletettavasti saksalainen työryhmä ja (--) harjoittelee justiin, ottaa saksan lyhytkurssia, koska en mä ole ihan satavarma, että onko siellä jokaisella saksalaisella asentajalla kuinka hyvä englanti.
(työpajan osall., YritCU)

Tietysti erinäisillä toimintatavoilla ja regulaatiolla voitais tehdä siltä, että jos on olemassa ongelma kuin kielimuuri, niin (me ei) laiteta työmaille sellaisia kavereita töihin, olkoot se vaikka kuinka epäeettistä - - mutta jos on ongelma esimerkiksi, että mun viesti ei mene läpi jollekni toiselle kaverille, niin jommankumman on poistuttava työmaalta siinä vaiheessa. Mutta kun ei me... Tai siis tässä maassa sitä ei haluta tehdä. Näillä työmaille halutaan paljon halpaa työvoimaa, ja halpaa työvoimaa saadaan ulkomailta, ja se halpa työvoima on yleensä myös semmoista, joka ei osaa edes englantia, huonostikaan englantia. Niin tällaiset tilaisuudet on usein semmoisia vähän... Meillä on iso elefantti tuossa keskellä pöytää, mutta me ei puhuta siitä. Me kierrellään ja kaarrellaan ja puhutaan kielimuurista, vaikka me puhutaan oikeasti siitä, että onko hyvä, että työmaille on ihmisiä, jotka ei osaa puhua ollenkaan englantia ja suomea. Tämä on niinkuin esimerkki. Paljon tulee monia muitakin esimerkkejä mieleen, kuten esimerkiksi halpatyövoimalla, onko niillä kunnan suojavälineitä, puututaanko siihen tarpeeksi tehokkaasti, koska tiedetään, että se työvoima on halpaa?
(työpajan osall., YritCU)

Elinikäisen ja jatkuvan oppimisen näkökulmia

- Taitojen kehittämisen ja uudelleen koulutautumisen näkökulmat vahvasti esillä, kun puhutaan aikuisten oppimisesta ja jatkuvasta oppimisesta: upskilling & reskilling (OECD 2020; 2024)
- Jatkuvan oppimisen haasteita työssä:
 - Alati muuttuvat käytännöt
 - Yrityskohtaiset käytännöt
 - Yhteinen, monimuotoinen työpaikka
- Yrityksen tavoitteet vs. tekstitaitojen harjaannuttaminen
- Mitä siis monilukutaidon näkökulmasta tarvitaan?
 - Vankka pohja, valmius soveltaa joustavasti ja sopeutua muuttuviin olosuhteisiin
 - Digi- ja tekstitaidot (myös tekoälylukutaito)
 - Suullisen vuorovaikutuksen taidot
 - Turvallisuusasenne
 - Vaikuttamisen taidot
 - Monikieliset valmiudet

H: varmaan pitäisi osata puhua nätisti
L: sanota hyvää huomenta

- -

H: tämä meidän työturvallisuuspäällikkö on niin hän ei ole sosiaalisesti niin taitava että hän osaisi viedä sitä asiaa eteenpäin myös työntekijöille (.) hän ei edes tervehti työntekijöitä

- -

A: no se että yleensä sanotaan huomenta että sehän lähtee ihan siitä ja sitte ku se toi- jos ei sano niinku kaikkien muittenki ihmisten kanssa sitten jos kävellään ohi eikä sanota mitään niin sitten se ajan saatossa menee sitten en sano minäkään

(Aki, Hans & Lida, YritCU)

Kysymyksiä keskustelun pohjaksi

- Mikä on alakohtaista, mikä tunnistettavaa myös muilta aloilta?
- Mitä ajatuksia herää liittyen oman opetukseen tai ammatilliseen koulutukseen?
- Mitä kaikkea haluaisitte aiheesta tietää?

Lähteet:

- Bezemer, J. & Kress, G. (2016). *Multimodality, Learning and Communication: A Social Semiotic Frame*. Routledge.
- Gaskill, J. (2015). *The Writing on the Wall: Examining the Literacy Practices of Home Renovation Work*. University of Central Florida.
- Goldman, S. R. & Project READI (2016). Disciplinary literacies and learning to read for understanding: A conceptual framework for disciplinary literacy. *Educational Psychologist* 51 (2), 219–246.
- Karlsson, A.-M. (2009). Positioned by reading and writing: Literacy practices, roles, and genres in common occupations. *Written communication*, 26(1), 53–76.
- Karlsson, A.-M., & Nikolaidou, Z. (2016). The textualization of problem handling: Lean discourses meet professional competence in eldercare and the manufacturing industry. *Written Communication*, 33(3), 275-301. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0741088316653391>
- Moje, E. B. (2015). Doing and teaching disciplinary literacy with adolescent learners: A social and cultural enterprise. *Harvard Educational Review*, 85(2), 254–279.
- OECD (2020). *Continuous Learning in Working Life in Finland, Getting Skills Right*. OECD Publishing.
- OECD (2024). *Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World? Survey of Adult Skills 2023*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b263dc5d-en>.
- Scheeres, H. (2007). Talk and texts at work: Beyond language and literacy skills. *Literacy and Numeracy Studies*, 15, 5-18.
- Schümchen, N., & Lilja, N. (2024). 'No trash – do not touch': Handwritten textual objects at a construction site. *Discourse & Communication*, 18(5), 789-816. <https://doi.org/10.1177/17504813241240394>
- Shanahan, T. & Shanahan, C. (2008). Teaching Disciplinary Literacy to Adolescents: Rethinking Content-Area Literacy. *Harvard Educational Review*, 78 (1), 40 – 59.
- Strömmer, M. (2020). In the name of security: Governmentality apparatus in a multilingual mine in Arctic Finland. *Journal of Sociolinguistics*, 25, 217–234.
- Teperi, A.-M. 2012. Improving the mastery of human factors in a safety critical ATM organization. *Väitöstutkimus*. Helsingin yliopisto.
- Teperi, A.-M., Ruotsala, R. & Ala-Laurinaho, A. 2021. *Inhimilliset tekijät turvallisuudessa – onnistuneen kehittämisen elementtejä*. Helsinki: Työterveyslaitos.

Kiitos!